

ІГОР ГЕРЕТА ТА ТЕРНОПІЛЬСЬКА ВИЩА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ ІМЕНІ ПАТРІАРХА ЙОСИФА СЛІПОГО

Ігор Герета як громадсько-політичний діяч і науковець тісно пов'язав свою діяльність із Тернопільською вищою духовною семінарією імені Патріарха Йосифа Сліпого, яка розташована у смт. Велика Березовиця Тернопільського району. Коли вона була ще філією Львівської семінарії Святого Духа, за пропозицією цього краєзнавця до програми ввели курс археології, історії та мистецтва України. І. Герета був улюбленим викладачем семінаристів. Проводячи заняття, він намагався прищепити вихованцям національно-патріотичні погляди, які в нього сформувалися протягом усього життя. Як виходець із сім'ї священика був переконаний, що розв'язання проблем сьогодення можливе завдяки високій духовності.

Тернопільська вища духовна семінарія імені Патріарха Йосифа Сліпого була створена у часи підпілля УГКЦ на території Івано-Франківської і Тернопільської областей як філія Львівської семінарії Святого Духа під керівництвом Василя Семенюка. Спочатку навчання в семінарії проводились періодично в будинку В. Семенюка, приватних помешканнях студентів та мирян. Після легалізації УГКЦ розвинула свою діяльність і семінарія. У 1989 р. за сприяння І. Герети вона отримала парохіяльний дім у смт. Велика Березовиця, що згодом був розширений та пристосований до потреб богословського навчання. Семінарія має два корпуси: навчальний і житловий. У першому розміщені бібліотека з читальним залом й сучасними комп'ютерами, спортзал, 5 аудиторій, вчительська та інші навчальні кабінети. У другому – келії для мешкання семінаристів, каплиця, конференц-зал, трапезна і клас. Також є будинок для професорів та господарські приміщення.

Свого часу Ігор Герета став засновником «...академії на честь Митрополита Андрея Шептицького та Йосифа Сліпого», а також працював викладачем в Тернопільській вищій духовній семінарії імені Патріарха Йосифа Сліпого. З часів існування Інституту національного відродження України, засновником та натхненником якого був Ігор Герета, було проведено багато науково-практичних конференцій, одна з яких була присвяченна пам'яті про Йосифа Сліпого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ:

1. Литвин М. Одержимість Ігоря Герети / М. Литвин, В. Шевчук, Б. Хаварівський // Тернопілля'98-99 : [регіональний річник]. – Тернопіль, 2002. – С. 474–483.
2. Тернопільська вища духовна семінарія імені патріарха Йосифа Сліпого. Історія [Електронний ресурс] // Тернопільська Вища Духовна Семінарія. – Режим доступу до статті : <http://school-collegium.com.ua/>.
3. Стельмах М. Галицький Сковорода / М. Стельмах // Свобода. – 27 вересня 2003.
4. Мельниченко Г. Велет з душею дитини / Г. Мельниченко // Подільське слово. – 18 жовтня 2002.
5. Кушнір О. Велет українського духу / О. Кушнір // Вільне життя. – 22 жовтня 1998.

УДК: 94(477.84):37«1914/1915»

Ревуцька О. А.,

аспірант Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,

ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ (СЕРПЕНЬ 1914 – ТРАВЕНЬ 1915 РР.)

В результаті успішного початку Галицької операції, 18 серпня 1914 р. російській стороні вдалось перейти до активного наступу та форсувати р. Збруч. Після короткочасної гарматної перестрілки 23 серпня 1914 р. до м. Тернополя вступили російські війська [2, с. 153; 6, с. 65 – 66]. Наприкінці серпня – у вересні 1914 р. місто стало політичним центром новоствореної адміністративної одиниці – Тернопільської губернії, що діяла в рамках Тимчасового воєнного генерал-губернаторства Галичини. Згідно «Тимчасового положення про управління областями Австро-Угорщини по праву війни» (переклад автора) від 19 серпня 1914 р. краєм управляв губернатор та правління при ньому, а в менших адміністративно-територіальних одиницях – начальник повіту та повітове правління [10, арк. 90 – 93].

Включення згаданих територій в Російську імперію супроводжувалось активною діяльністю владних інституцій в освітній сфері. Початковий етап реформування навчальної справи пов'язуємо з проектами-пропозиціями, що поступали в період серпня – вересня 1914 р. до канцелярії генерал-губернатора Галичини графа Г. Бобринського. Зокрема, йдеться про записку члена Державної Думи Д. Чихачова «По навчальній справі в Східній Галичині та Буковині» (переклад автора). Депутат пропонував закрити на окупованій території університети та інші навчальні заклади, організувати курси російської мови для вчителів Східної Галичини та Буковини, ввести курс російської мови в навчальних закладах краю до обов'язкового вивчення, ознайомити педагогічний персонал і учнів з російською літературою, історією та географією тощо [1, с. 91 – 92; 5, с. 251 – 252].

Схожими були прагнення галицьких москвофілів. Згідно із запискою члена Російської народної ради Прикарпатської Русі Ю. Яворського «По питанню народної освіти в Карпатській Русі» (переклад автора), вимагалась негайна русифікація нижчої, середньої та вищої школи [1, с. 92 – 93; 4, с. 11; 5, с. 252].

Другий етап реформування навчальної справи пов'язуємо з активною політикою російської окупаційної адміністрації в даній галузі. В період жовтня 1914 – травня 1915 рр. укладаються і надходять від начальників повітів до канцелярії воєнного генерал-губернатора Галичини програми про стан довірених їм адміністративно-територіальних одиниць, що містять перелік освітніх закладів Тернопільської губернії [8; 9]. Вважаємо, що окупаційна адміністрація намагалась таким чином поставити під контроль майно освітніх установ та виявити рівень довоєнного забезпечення навчальними закладами місцевого населення.

26 вересня 1914 р. генерал-губернатором Галичини графом Г. Бобринським опубліковано циркуляр. Пункт 1, розділу 4 «Про школи та товариства» даного документу передбачав наступне: «Закрити всі нижчі, середні і вищі навчальні заклади. Вияснити ступінь благонадійності учителів нижчих навчальних закладів і ... середніх, а також на якому рівні вони вільно спілкуються по-російськи...» (переклад автора) [7, арк. 71].

Циркуляр надійшов до канцелярії тернопільського губернатора 12 жовтня 1914 р., а звітти – направлений для виконання у повіті. Термін реалізації в документі не уточнювався [1, с. 91; 5, с. 251; 7, арк. 70]. Житель Тернополя В. Гамуляк пригадує: «Нова окупаційна влада закрила всі установи і школи ... все громадське життя завмерло» [6, с. 52].

За наказом верховного головнокомандувача великого князя Миколи Миколайовича від 25 листопада 1914 р. видано «Тимчасове положення про нагляд за навчальною частиною Галичини» [1, с. 93; 3; 5, с. 253]. Документ узаконував введення штату директорів та інспекторів народних училищ, контроль за середніми та нижчими навчальними закладами [1, с. 93; 5, с. 253 – 254]. Відомостей про реалізацію даного положення на території Тернопільської губернії не знаходимо.

Згадані заходи російської окупаційної адміністрації викликали незадоволення місцевого українського, польського та єврейського населення. Під впливом громадськості та тиском Державної Думи у польському питанні генерал-губернатор Галичини лібералізував власну політику [1, с. 93; 4, с. 11]. 4 грудня 1914 р. граф Г. Бобринський опублікував загальні правила про відкриття і діяльність приватних навчальних закладів [5, с. 253]. Згідно спогадів В. Гамуляка: «Заходи дістати дозвіл відкрити українські школи були ... безуспішні» [6, с. 52]. Дозвіл отримували тільки російські та польські приватні школи [5, с. 253]. Відомостей про відкриття згаданих закладів у Тернопільській губернії не знайдено. У даних освітніх установах викладацький склад затверджував генерал-губернатор, викладався курс російської мови, навчання відбувалось за схваленими міністерством народної освіти Російської імперії підручниками [4, с. 11, 5, с. 253].

Взимку 1914 – 1915 рр. на окупованих українських територіях Австро-Угорщини організовуються короткотермінові державні курси російської літературної мови для вчителів [1, с. 94; 4, с. 11 – 12; 5, с. 254]. Згідно з циркуляром тернопільського губернатора від 11 грудня 1914 р. на теренах Тернопільської губернії дані курси передбачалось відкрити в Тернополі і Станіславі [7, арк. 266]. Від вчителів вимагалась «політична благонадійність» та «поверхневе» знання російської літературної мови. Передбачалось, що бажаючих викладачів забезпечать безкоштовним проїздом та гуртожитками для проживання [7, арк. 266 – 266 зв.]. У середині лютого 1915 р. через близькі воєнні дії курси зі Станіслава перенесли до Тернополя. Навчання вчителів завершилось у березні 1915 р. [5, с. 254]. Впродовж весни 1915 р. розпочалась розробка тримісячних курсів у Тернополі, Бродах, Теревовлі. Проте з початком австро-угорського наступу реалізацію цього плану довелось відкласти [5, с. 254].

Таким чином, в період серпня 1914 – травня 1915 рр. освітня політика російської окупаційної адміністрації Тимчасового воєнного генерал-губернаторства Галичини в цілому, та Тернопільської губернії зокрема, призвела до руйнації австрійської системи державних та приватних навчальних закладів. З метою духовної інкорпорації нових територій створюються курси російської мови для педагогів, здійснюється перегляд навчальної програми та перевірка вчительських кадрів на благонадійність. Дані заходи викликали незадоволення місцевого населення. У зв'язку з наступом австрійських військ весною 1915 р. реформування освітньої сфери було тимчасово припинене.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бахтурина А. Ю. Политика Российской Империи в Восточной Галиции в годы Первой мировой войны / А. Ю. Бахтурина. – М.: «АИРО-XX», 2000. – 264 с.
2. Дуда І. М. Тернопіль. 1540 – 1944. Історико-краєзнавча хроніка. Частина І / І. М. Дуда. – Тернопіль. Навчальна книга – Богдан, 2010. – 296 с.
3. Кучера І. Політика російської окупаційної адміністрації в Східній Галичині / І. Кучера. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved>

4. Лозинська І. Г. Російські воєнні генерал-губернаторства у Галичині в період Першої світової війни: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. іст. наук: 20.02.22 (військова історія) / Національна бібліотека імені В. І. Вернадського. – Львів, 2010. – 21 с.
5. Любченко В. Російська окупаційна адміністрація у Галичині та на Буковині / В. Любченко // Велика війна 1914 – 1918 рр. і Україна. У двох книгах. Книга 1. Історичні нариси. – К.: ТОВ «Видавництво «Кліо»», 2014. – С. 248 – 300.
6. Тернопіль: погляд крізь століття. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ управління по пресі, 1992. – 204 с.
7. Державний архів Тернопільської області (далі – Держархів Тернопільської обл.), ф. 322, оп. 1, спр. 1, 326 арк.
8. Держархів Тернопільської обл., ф. 322, оп. 1, спр. 2, 156 арк.
9. Там само, спр. 4, 7 арк.
10. Там само, ф. 370, оп. 1, спр. 1а, 113 арк.

УДК 94 (477.82): 347.171 "XIX/XX"

Шкільнюк Н. М.,

аспірантка кафедри історії України ТНПУ

ім. В. Гнатюка

**ОГАНІЗАЦІЯ МЕДИЧНОГО ТА САНІТАРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УМОВ
ПРОЖИВАННЯ МЕШКАНЦІВ МІСТ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ (ДРУГА
ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX СТ.)**

В умовах стрімких урбанізаційних процесів післяреформеного часу епідемії різних інфекційних захворювань загрожували знищенням значної частини міського населення, а тому органи самоврядування не могли залишатися байдужими до цієї проблеми. Поганий санітарний стан поселень, низька якість питної води, відсутність водогінної мережі та каналізації сприяли періодичним спалахам епідемій у волинських містах. Через невеликі бюджети та суттєві витрати на медичні потреби міста Волинської губернії не могли утримувати власні міські лікарні, які потребували значні фінансові витрати, щоправда, органи міського громадського управління намагалися надавати посильну допомогу земським та приватним медичним установам [12, с.62].

Міська реформа 1870 р. ставила завдання забезпечити створення ефективної організації та проведення заходів, спрямованих на профілактику та припинення епідемій серед городян. Органи міського самоврядування Російської імперії в цілому, й українських губерній зокрема, зобов'язувалися організовувати заходи щодо непоширення інфекційних захворювань, таких як чума, холера, віспа, тиф, скарлатина тощо. З цією метою вони мали опікуватися лікувальними закладами у містах, організовувати заходи щодо охорони «народного здоров'я», розбудовувати систему надання медичних послуг населенню, вживати заходів по поліпшенню санітарного стану поселень. Ці обов'язки міської влади були закріплені у відповідних статтях «Міського положення» 1870 р. і підтверджені в «Міському положенні» 1892 р. [7, с. 823; 6, с. 433].

Організація протиепідемічних заходів у волинських містах носила стихійний, спонтанний характер. Міська влада видавали обов'язкові ухвали, створювали санітарні опікунські ради, виділяли кошти на поліпшення асенізації, влаштовували тимчасові лікарні. Зокрема, саме такими були дії Луцької міської думи під час епідемії холери в 1895 р., яка